MUUSEUM MUUTUVAS AJAS
III osa

Aed, lehtla, teemaja

Jäädavaid lilletaimekesi sain ma vana professor Deutschi proua käest kauni hulga, misläbi mu aed juba rohelise-karvaliseks ennast heidab. Kapsa- ja kartuliaeda lasksin mõne noore õunapuu ja mõningad marjapuu-põesad lastele meeleheaks istutada, õue peale istutasin jüripääva õhtul noori kaskesid lehtmaja kombel kokku, ja võib neist – kui jumal kasvu annab – mõne aasta pärast kaunist pääva varju saada.

Fr. R. Kreutzwald Faehlmannile 24. IV 1841

Aga mis ma iga päriskoha peremehele sooviks, see on, et ta vaevaks võtaks, mõne ***tammepuu*** *oma õue iluks istutada. Tamm on puusugude hulgas kuningas, sellepärast ei peaks kedagi nõukam peremees oma elukohta tammepuie iluta jätma.*

Fr. R. Kreutzwald 1861

1934 aed

Rohke keeduvilja mahategemine annab tulusat kõrvalist ning jätku leivale. Aga kus muud maha ei tehta kui pisut kartohvlit ja mõningad kapsapead, kui kaugele seesuguste aiavili mõjub? Kartohvlid saavad hilja vastu sügist valmis ja kapsad jäävad talve varaks, aga suisel ajal ei ole midagi võtta.

1950ndad - aiatööd

Esiteks saagu nimetatud, kuidas mitmed õueaia taimed juba suve algul toitu annavad, iseäranis n a e r i d ja aegsasti maha istutatud k a a l i k a d.
Varaseid naereid võib peremees, kui ilmad sedamööda, juba jüripäeva ajal maha külvata ja juba enne jaanipäeva, viis ehk kuus nädalat enne rukkilõikust roaks keeta.

K a a l i k a d annavad kartohvlitega ühes keedetud leemele head magu ja võib neid ka üksi leemeks keeta, pudruks tampida ehk naeri kombel ahjus küpsetada.

P o r g a n d i d võib toorelt süüa ja on lastele väga terviseks, sest et porgand usside ehk solknate vastu rohuks on.

R õ i g a s sünnib väga hästi leiva kõrval süüa, iseäranis kui heeringaid ehk muud soolatud kala roaks juhtub.

Mida varemini k a p s a taimed maha saavad, seda mõnusamini lähevad nemad kasvama, sest et kevadine vilu taimed kosutab, aga suvine palavus neid üleliia ära närtsitab.

1970ndad – vaade aiast aidahoonele

Aiavili tuleb õigel ajal maha külvata. Kes aiaviljast kasu tahab, see peab kui jumal vihma ei anna, iga päev oma taimi kastma, neid umbrohust ja putukatest puhastama ja õuemaale rohkesti väge andma.

Kes taimedest kasu püüab saada, see peab nendega vaeva nägema, sest vaevata ei lähe ükski asi edasi.

Meie rahvas teeb enamasti väga hilja aiaseemneid maha, sellepärast oleme enamasti sel ajal juba kapsaid ja kaalikaid istutanud, kui talurahvas seemneid külvama hakkab.

Ega ole meilgi klaasakendega taimelavasid olnud, vaid üks tubli õlest punutud matt, mis öösel ja vilul ilmal ka päeval taimede katteks peale pannakse.

1990ndad - aiatööd

Kes varaseid kartohvleid himustab see lasku seemnekartohvlid enne maha panemist idaneda ja pidagu hoolt, et idud panemise ajal ära ei saa rikutud.

Idanenud kartohvel saab 4 nädalat varem küpseks kui idanemata.

Ei saaks leiva puudus meil iial nii rängaks minema, kui rahvas suuremat hoolt aedade pärast ette võtaks ja aasta aastalt enam keeduvilja maha teeks.

„Õue-ajast ja kedo-wilja prukimisest“

Fr. R. Kreutzwald, 1843

1960ndad – muuseumi esemete puhastamine

Teemaja ehitus
1991-1993

1991 – teemaja ja hoidla ehitus (foto Urmas Koemets)

1993 – teemaja ja hoidla (foto Juhan Palu)

2011 - suvi aias (foto Margus Muts)

Kreutzwaldi poolt aias kasvatatud jorjenisordid

L'Ami Du Bois
Fulgida nana
Orange süperbe
Theophile
Purpur (?) Triumph royal
Fatime
Cooper
Leopolde
Vesuv (Vesta või Venus?)
Osmate või Asmoti?
Dibiz sa Balkanski (Diebitsch Sabalkansky?)

Kiri Faehlmannile 24.04.1841

2011 - suvi aias (foto Margus Muts)

2011 – lehtla (valmis 1996)

2012 kevad – korgipuu aias

2020 – vaade aiast aidahoonele

Vaade aiast teemajale (foto Marika Sepp)

2020 – vaade muuseumi majandushoonele

Üldvaade muuseumile (foto Fatmir Mrasoraj)